

UCHWAŁA NR III/ 18 / 2018

**Rady Gminy Lipno
z dnia 17 grudnia 2018 roku**

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Gminy Lipno na lata 2018 - 2021.

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2018 r. poz. 2067 ze zm.),

Rada Gminy Lipno uchwala co następuje:

- § 1. Przyjmuje Gminny Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lipno na lata 2018 – 2021.
- § 2 Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Lipno.
- § 3 Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodnicząca
Rady Gminy Lipno

Joanna Płonka

PRZEWODNICZĄCA
Rady Gminy Lipno
Joanna Płonka

UZASADNIENIE

do uchwały NR III/18/ 2018 Rady Gminy Lipno z dnia 17 grudnia 2018 roku w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Gminy Lipno na lata 2018 – 2021.

Na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity z 2018 roku Dz. U. poz. 2067 ze zmianami), wójt sporządza na okres 4 lat odpowiednio gminny program opieki nad zabytkami.
Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

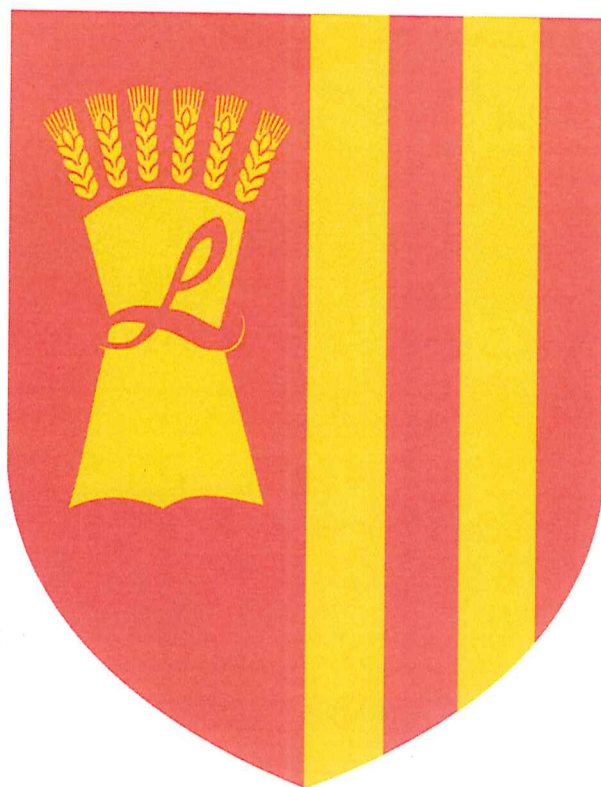
Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu opinia nr WWKZ.5120.8552.1.2018 z dnia 14 listopada 2018 roku, zaopiniowała niniejszy program pozytywnie.

Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

PRZEWODNICZĄCA
Rady Gminy Lipno

Joanna Płonka

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY LIPNO
NA LATA 2018 - 2021

LIPNO 2018

RECEIVED CIVIL AND MILITARY

ARMY OFFICE

1515 - 6 PM 1943

Page 2 of 2

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	6
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	7
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	8
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	13
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	13
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	14
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.....	14
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	14
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	16
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.	16
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	17
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	21
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	22
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	22
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	24
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	32
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	32
6.5. Zabytki archeologiczne.....	32
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	33
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	34
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	34
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	39
7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa	

i krajobrazu kulturowego.....	42
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	42
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	51
7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	53
7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	53
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	54
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	64
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	66
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	66
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	67
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	67
10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia n.p. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	68
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	71
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	72
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	73

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Lipno na lata 2018-2021* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejscowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Lipno jest gminą wiejską, położoną w południowo - zachodniej części województwa wielkopolskiego i w północnej części powiatu leszczyńskiego, będąc jedną z siedmiu tworzących go gmin. Siedzibą gminnych władz samorządowych i lokalnym ośrodkiem handlowo – usługowym dla mieszkańców gminy jest miejscowość Lipno, położona przy drodze krajowej nr 5, oddalona ok. 75 km od stolicy województwa, Poznania i 8 km od Leszna. W obecnym kształcie gmina funkcjonuje od 1973 r., w latach 1975 – 1998 położona była w ówczesnym województwie leszczyńskim.

Powierzchnia gminy zajmuje 103,85 km², stanowiąc 12,85% powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują ok. 70 % powierzchni gminy, stąd jej funkcją wiodącą jest rolnictwo, a tereny leśne 21 %, obejmując 1/5 terytorium gminy. Znaczna część powierzchni objęta jest ochroną przyrodniczą, leżąc w granicach obszarów chronionego krajobrazu: „Kompleks leśny Śmigiel – Święciechowa” i „Pojezierze Krzywińsko-Osieckie wraz z zadrzewieniami gen. Dezyderego Chłapowskiego i kompleksem leśnym Osieczna - Góra”.

Gmina zamieszkiwana jest przez 7 802 mieszkańców (wg danych GUS z VI 2017 r.) Gęstość zaludnienia wynosi 74 M/km². Strukturę osadniczą tworzy 15 wsi sołeckich: Goniembice, Górka Duchowna, Gronówko, Klonówek,

Koronowo, Lipno, Mórkowo, Radomicko, Ratowice, Smyczyna, Sulejewo, Targowisko, Wilkowice, Wyciążkowo, Żakowo, obejmujących 18 miejscowości.

Gmina sąsiaduje:

- od zachodu – z gminą Włoszakowice,
- od południowego zachodu - z gminą Święciechowa,
- od południa – z miastem Leszno,
- od wschodu - z gminą Osieczna,
- od północy – z gminą Śmigiel, położoną w powiecie kościańskim.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg gminnych o długości ponad 60 km oraz dziesięć odcinków dróg powiatowych o łącznej długości ok. 51 km. Przez tereny gminy przebiegają również odcinki dróg: przecinająca na kierunku północ-południe droga krajowa nr 5 o znaczeniu międzynarodowym relacji Poznań – Wrocław, długości 9,7 km, zaś w 2019 r. zostanie oddany, obecnie w trakcie budowy, odcinek drogi ekspresowej S5 z węzłem „Radomicko”, łączącej województwo dolnośląskie z warmińsko-mazurskim, a także wiedzie zelektryfikowana, dwutorowa linia kolejowa E-59 relacji Poznań-Wrocław oraz jednotorowa linia kolejowa nr 359, niezelektryfikowana, relacji Leszno-Zbąszyń, o znaczeniu drugorzędym.

Według podziału fizycznogeograficznego Jerzego Kondrackiego, gmina położona jest w granicach makroregionu Nizina Południowowielkopolska, w mezoregionie Wysoczyzna Leszczyńska - południowa część gminy i w makroregionie Pojezierze Leszczyńskie, mezoregion Pojezierze Krzywińskie – północna część gminy. Granicę między mezoregionami stanowi obniżenie w północnozachodniej części gminy, którym płynie – jedyny większy ciek w gminie - Samica Leszczyńska, biorąca początek na południowy zachód od Lipna, będąca lewostronnym dopływem Południowego Kanału Obry. Różnicowana rzeźba terenu została ukształtowana w czasie zlodowacenia bałtyckiego i środkowopolskiego. Cechą wyróżniającą jest brak na terenie gminy naturalnych jezior, występują głównie sztuczne zbiorniki wodne. Do wód powierzchniowych należy także rozbudowany system rowów.

Na terenie gminy występują udokumentowane zasoby pospolitych surowców mineralnych. Złoża kruszywa naturalnego - głównie żwiry i piaski - znajdują się w rejonie Gronówka, Smyczyny, Mórkowa, a w dolinie Samicy Leszczyńskiej złoża: kredy jeziornej Błotkowo, torfu Wydorowo i Samica-Marcin II. Tylko część z nich jest eksploatowana, niektóre okresowo. Ponadto występuje złożo gazu ziemnego Żakowo., nieeksploatowane.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny

gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła w okresie średniowiecza, w tym też czasie kształtuje się obecny układ wielu miejscowości. W średniowieczu ziemie te stanowiły przede wszystkim własność szlachecką. Górka Duchowna, Targowisko i Radomicko były we władaniu Zakonu Benedyktynów z Lubinia, o czym wspominają dokumenty źródłowe z odległych czasów. Górka Duchowna wzmiankowana jest w 1181 r., Radomicko w 1258 r., Wilkowice w 1322 r., Klonówiec wymieniany jest w 1388 r., Żakowo i Wyciążkowo w 1393 r., o Goniembicach i Gronówku wspominają dokumenty z 1395 r. W średniowieczu przez te tereny przebiegał ważny szlak targowy, łączący Śląsk z Wielkopolską, który miał wpływ na rozwój poszczególnych miejscowości. Okres świetności terenów gminy przerwał potop szwedzki i wojny osiemnastowieczne. Po II rozbiórze Polski w 1793 r. tereny gminy dostały się pod panowanie pruskie, w latach 1807-1815 leżały w granicach Księstwa Warszawskiego, natomiast po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. znalazły się ponownie pod zaborem pruskim, wchodząc w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego. W czasie I wojny światowej były pod okupacją cesarskich Niemiec. Mieszkańcy gminy walczyli w szeregach największego, zwycięskiego zrywu niepodległościowego w historii Polski, Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, dzięki któremu omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. Mieszkańców poległych w I wojnie i powstaniu upamiętnia tablica memoratywna w Klonówcu, którą ufundował Józef Cioromski, ówczesny właściciel majątku. W czasie okupacji hitlerowskiej tereny gminy zostały włączone do Okręgu Rzeszy „Kraj Warty”. Szerzyły się aresztowania, egzekucje mieszkańców gminy, terror, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia. Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej w 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Lipno na lata 2018-2021* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu

zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1875 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi

charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),

- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla

historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na

realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1875 ze zm.)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017, poz. 519 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018, poz. 142 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1073 ze zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2016 r., poz. 2147 ze zm.)

Ustawa określa (w art. 13 ust. 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2017 r., poz. 1332 ze zm.)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyтым stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in.

pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.) **wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020** (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14.06.2005 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,

- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,

- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,

- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W punkcie 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych

w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W podpunkcie 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji

indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W punkcie 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Województwa Wielkopolskiego z dnia 06.12.2017 r., poz. 8118).

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W przyjętym dokumencie określone zostały główne cele, którym przyporządkowano kierunki działania:

1. Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania,
 - realizacja prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich obiektów

zabytkowych,

- opieka nad zabytkami archeologicznymi.

2. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych,

- promocja dziedzictwa lokalnego,

- wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.

4. Włączanie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych,

- upowszechnianie wiedzy o regionie.

5. Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne,

- propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,

- włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

7. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych,

- udostępnianie obiektów zabytkowych,

- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

GONIEMBICE

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA, mur., 1815 r., podwyższenie wieży 1921 r.
Rejestr zabytków nr 1050/A z dnia 26.03.1970 r.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 1676/A z dnia 02.04.1975 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 1676/A z dnia 02.04.1975 r.

GÓRKA DUCHOWNA

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. MB POCIESZENIA I ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA, mur.,
XV/XVI w., rozbud. XVII-XX w.

Rejestr zabytków nr 30 z dnia 25.11.1932 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac, mur., 2 poł. XIX w., przebud. 1906 r.,

Rejestr zabytków nr 318/Wlkp/A z dnia 16.05.2006 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 318/Wlkp/A z dnia 16.05.2006 r.

GRONÓWKO

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 1 poł. XIX w., przebud. pocz. XX w.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

b. oficyna, mur., 1 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

c. park, ok. poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

d. stajnia koni wyjazdowych, mur., 1880, przebud. XX w.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

e. obora, mur. XIX/XX w.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

f. obora, mur., 1900 r.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

g. budynek inwentarski, mur., 1900 r.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

h. stodoła, ob. magazyn, mur., 1917 r.,

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

i. kuźnia ze stolarnią, mur., k. XIX w.

Rejestr zabytków nr 1002/A z dnia 12.05.1986 r.

KLONÓWIEC

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 2 ćw. XIX w., rozbud. 1920 r.,

Rejestr zabytków nr 954/A z dnia 14.01.1979 r.

b. oficyna, mur., 2 ćw. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 954/A z dnia 14.01.1979 r.

c. park, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 954/A z dnia 14.01.1979 r.

MÓRKOWO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH, mur., 2 poł. XVI w., 1858 r.,
1909–1911 r.

Rejestr zabytków nr 47 z dnia 12.12.1932 r.

RADOMICKO

DWÓR, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 1213/A z dnia 02.09.1970 r.

WILKOWICE

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MARCINA, mur., XV w., rozbud. XVII-XIX w.

Rejestr zabytków nr 55 z dnia 12.12.1932 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, k. XIX w.

Rejestr zabytków nr 1059/Wlkp/A z dnia 04.07.2018 r.

ZAJAZD, ob. dom, ul. Dworcowa 11, mur., 1888 r.

Rejestr zabytków nr 1452/A z dnia 30.08.1993 r.

RZĄDCÓWKA, ob. dom, ul. Dworcowa 14, mur., 1894 r.

Rejestr zabytków nr 1115/A z dnia 01.12.1988 r.

WIATRAK KOŻLAK, drew., 1779 r.

Rejestr zabytków nr 1031/Wlkp/A z dnia 23.03.1988 r.

WYCIĄŻKOWO

DWÓR, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 230/A z dnia 09.09.1968 r.

ŻAKOWO

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 955/A z dnia 14.01.1979 r.

b. stajnia i wozownia, poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 955/A z dnia 14.01.1979 r.

c. park, poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 955/A z dnia 14.01.1979 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BŁOTKOWO

ZAGRODA NR 1:

a. dom, mur., pocz. XX w.,

b. obora, mur., pocz. XX w.,

c. stodoła, mur., pocz. XX w.,

d. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.

GONIEMBICE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA:

a. kościół, mur., 1815 r., podwyższenie wieży 1921 r.,

b. ogrodzenie, mur., ok. poł. XIX w.,

c. plebania, mur., 1815 r.,

d. dom parafialny nr 8, mur., ok. poł. XIX w.

KAPLICZKA, mur., 1948 r.

CMENTARZ KATOLICKI, pocz. XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

a. cmentarz, pocz. XX w.,

b. kaplica, mur., 1921 r.,

c. brama, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 2 poł. XIX w.,

b. park, 2 poł. XIX w.,

c. stajnia z chlewnią, mur., XIX/XX w.,

d. chlewnia ze stodołą, mur., XIX/XX w.,

e. spichlerz, mur., l. 30 XX w.,

f. kuźnia z warsztatem, mur., l. 30. XX w.,

g. piwnica, mur.(kam.), k. XIX w.

SZKOŁA, ob. dom nr 29, mur., pocz. XX w.

DOM NR 28, mur., k. XIX w.

DOM NR 32, mur., XIX/XX w.

GÓRKA DUCHOWNA

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. MB POCIESZENIA I ŚW. MICHAŁA

ARCHANIOŁA:

a. kościół, mur., XV/XVI w., rozbud. XVII-XX w.,

b. kapliczka z figurą Chrystusa, mur., XIX/XX w.

c. kaplica, mur., 1881–1882 r.,

d. kościelnia, mur., 1881–1882 r.,

e. plebania, mur., 1 poł. XIX, rozbud. k. XIX w.,

f. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.,

g. dom nr 48, mur., pocz. XX,

h. dom nr 49, mur., pocz. XX w.,

i. stodoła, mur., pocz. XX.

KAPLICZKA, mur., 1945 r.

KAPLICZKA, mur., 1948 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

a. cmentarz, XIX w.,

b. ogrodzenie, XIX/XX w.

PRZEDSZKOLE, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., 2 poł. XIX w., przebud. 1906 r.,

b. park, 2 poł. XIX w.,

c. rządówka, ob. dom nr 15, mur., pocz. XX w.,

d. obora, mur., 2 poł. XIX w.,

e. obora, mur., k. XIX w.,

f. stodoła, mur., 1869 r.,

g. budynek gospodarczy, mur., 2 poł. XIX w.,

h. mączkarnia, ob. magazyn, mur., XIX/XX w.

DOM NR 19, mur., k. XIX w.

DOM NR 23, mur., pocz. XX w.

ZAGRODA NR 39:

a. dom, mur., XIX/XX w.,

b. budynek gospodarczy, mur.-drew., XIX/XX w.

GRONÓWKO

KAPLICZKA, mur., pocz. XX.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 1 poł. XIX w., przebud. pocz. XX w.,

b. oficyna, mur., 1 poł. XIX w.,

c. park, ok. poł. XIX w.,

d. stajnia koni wyjazdowych, mur., 1880, przebud. XX w.,

e. obora, mur. XIX/XX w.,

f. obora, mur., 1900 r.,

g. budynek inwentarski, mur., 1900 r.,

h. stodoła, mur., pocz. XX w.,

i. stodoła, ob. magazyn, mur., 1917 r.,

j. kuźnia ze stolarnią, mur., k. XIX w.,

k. czworak nr 14, mur., 1915 r.,

l. dom nr 23, ob. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.

ZAGRODA NR 3:

a. dom, mur., pocz. XX w.,

b. obora ze stodołą, mur., pocz. XX w.

JANOPOL

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. obora, mur., pocz. XX w.,

b. stodoła, mur.(kam.), 3 ćw. XIX w.,

c. dom nr 2, mur., pocz. XX w.

KLONÓWIEC

KAPLICA GROBOWA RODZINY CIOROMSKICH, ob. p.w. św. Teresy od

Dzieciątka Jezus, mur., 1925 r.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 2 ćw. XIX w., rozbud. 1920 r.,

b. oficyna, mur., 2 ćw. XIX w.,

c. park, ok. poł. XIX w.,

d. lodownia, mur., 3 ćw. XIX w.,

e. obora, mur., 1898 r.,

f. stodoła, glin.-mur., 1850 r.,

g. stodoła, ob. magazyn, mur., 1870 r.,

h. gorzelnia, mur., 1881 r.,

i. czworak nr 12, mur., 1920 r.,

j. czworak nr 14, mur., pocz. XX w.,

k. sześćorak nr 15, mur., 1907 r.,

l. sześćorak nr 17, mur., pocz. XX w.

SZKOŁA, ob. dom nr 20, mur., 1 ćw. XX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 11, mur., pocz. XX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 36, mur., pocz. XX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 37, mur., XIX/XX w.

KORONOWO

KAPLICZKA, mur., 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., poł. XIX w., rozbud. pocz. XX w.,

b. park, 2 ćw. XIX w.,

c. stajnia ze stodołą, mur., k. XIX w.,

d. obora, mur., k. XIX w.,

e. spichlerz, mur., k. XIX w.,

f. gorzelnia, ob. dom mieszkalny z częścią gospodarczą, mur., 4 ćw. XIX w.,

g. stelmacharnia, mur., pocz. XX w.,

h. ogrodzenie, mur., k. XIX w.

LIPNO

KAPLICZKA z figurą Chrystusa, mur., 1945 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Kolejowa:

- a. dworzec kolejowy, mur., pocz. XX w.,
- b. szaleć, mur., pocz. XX w.,
- c. dom pracowników kolei, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ ZAJAZDU, ul. Dworcowa:

- a. zajazd, mur., pocz. XX w.,
- b. dom, mur., XIX/XX w.,
- c. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

ul. Dworcowa

DOM NR 7, mur., pocz. XX w.

ul. Powstańców Wielkopolskich

DOM NR 27, mur., I. 30 XX w.

DOM NR 32, mur., 1926 r.

DOM NR 50, mur., pocz. XX w.

MARYSZEWICE

POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO:

- a. rządówka, mur., 1907 r.,
- b. budynek inwentarski, mur., pocz. XX w.

MÓRKOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH:

- a. kościół, mur., 2 poł. XVI w., 1858 r., 1909–1911 r.,
- b. ogrodzenie z bramą, mur., pocz. XX w.

PLEBANIA, mur., 1880 r.

KAPLICA, mur., 1812 r.

CMENTARZ KATOLICKI, 1 poł. XIX w.

SZKOŁA, ob. dom, mur., 4 ćw. XIX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, mur., k. XIX w.,
- b. park krajobrazowy, k. XIX w.
- c. chlewnia, ob. dom z częścią gospodarczą, mur., 1907 r.,
- d. obora, mur., 2 poł. XIX w.,
- e. stodoła, mur., 1870 r.,
- f. ogrodzenie, mur., XIX/XX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 52, szach., pocz. XX w.

DOM NR 54, mur., pocz. XX w.

RADOMICKO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA:

- a. kościół, mur., 1851 r.,
- b. ogrodzenie, mur., 2 poł. XIX w.,
- c. cmentarz przykościelny, poł. XIX w.,
- d. plebania, mur., 4 ćw. XIX.

KAPLICZKA z figurą Chrystusa, mur.(kam.), 1910 r.

ZESPÓŁ SZKOŁY:

- a. szkoła, ob. przedszkole, mur., pocz. XX w.,
- b. dom, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., 1 poł. XIX w.,
- b. park, 2 poł. XIX,
- c. budynek inwentarski, mur., pocz. XX w.,
- d. piwnica, mur., pocz. XX w.

DOM NR 29, mur., pocz. XX w.

DOM NR 41, mur., k. XIX w.

DOM NR 59, mur., XIX/XX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 25, mur., l. 20. XX w.

RATOWICE

DOM NR 7, szach.- mur., XIX/XX w.

SMYCZYNA

ZAGRODA NR 17:

- a. dom, mur., 1892 r.,
- b. budynek gospodarczy, mur., XIX/XX w.

SULEJEWO

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., 1 poł. XIX w.,
- b. pozostałości parku z aleją lipową, XIX w.,
- c. bukaciarnia, mur., k. XIX w.,
- d. obora, mur., 1 poł. XIX w.,
- e. budynek inwentarski, mur., pocz. XX w.,
- f. czworak, mur., ok. poł. XIX w.

DOM NR 10, mur., XIX/XX w.

TARGOWISKO

KAPLICZKA z figurą Chrystusa, mur., 1946 r.

KAPLICZKA z figurą św. Józefa z Dzieciątkiem, mur., 1947 r.

DOM NR 19, mur., pocz. XX w.

DOM NR 24, mur., 1908 r.

DOM NR 29, mur., l. 30 XX w.

DOM NR 31, mur., pocz. XX w.

DOM NR 34, mur., 1888 r.

STODOŁA w zagrodzie nr 30, mur., pocz. XX w.

WILKOWICE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARCINA:

a. kościół, mur., XV w., rozbud. XVII-XIX w.,

b. brama z ogrodzeniem, mur., pocz. XIX w.,

c. cmentarz przykościelny, XV w.,

d. plebania, ul. Święciechowska 2, mur., pocz. XX w.,

e. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.

CMENTARZ KATOLICKI, ul. Zachodnia, 2 poł. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, k. XIX w.

ZESPÓŁ EWANGELICKI, ul. Park:

a. kościół ewangelicki, ob. fil. kat. p.w. Edyty Stein, mur., 1894 r.,

b. pastarówka, ob. dom nr 6, mur.-szach., 1898 r. (rozbud. tzw. pałacyku Stablewskich),

c. park, ok. poł. XIX w.,

d. szkoła, ob. dom nr 1, mur., k. XIX w.,

e. dom nr 2, mur.-szach., k. XIX w.,

f. dom, ob. przedszkole nr 7, mur.-szach., k. XIX w.,

g. dom nr 8, mur.-szach., k. XIX w.,

h. dom nr 9, mur.-szach., k. XIX w.,

i. budynek inwentarski, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ ORGANISTÓWKI EWANGELICKIEJ, ul. św. Marcin 2:

a. organistówka, ob. dom, mur., k. XIX w.,

b. budynek gospodarczo-sanitarny, mur., k. XIX w.

SZKOŁA, ob. dom, ul. Szkolna 3, mur., 3 ćw. XIX w.

DOM STARCÓW, ob. dom mieszkalny, ul. Dworcowa 5, mur., 1904 r.

ZAJAZD, ob. dom, ul. Dworcowa 11, mur., 1888 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Dworcowa 30:

a. dworzec kolejowy, mur., k. XIX w.,

- b. budynek gospodarczy, mur.- szach., k. XIX w.,
- c. narzędziownia, mur.- szach., k. XIX w.,
- d. szalet, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY, ul. Dworcowa:

- a. rządówka, ob. dom nr 14, mur., 1894 r.,
- b. owczarnia, mur., k. XIX w.,
- c. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. stajnia, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY, tzw. niemiecki, ul. Dworcowa 57:

- a. dom właściciela, mur., k. XIX w.,
- b. chlewnia ze stajnią, mur., pocz. XX w.,
- c. stodoła, mur., k. XIX w.,
- d. magazyn paszowy, mur., k. XIX w.,
- e. dom z częścią gospodarczą, mur., k. XIX w.

ul. Święciechowska

DOM NR 17, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ DOMU NR 52:

- a. dom, mur., 1 ćw. XX w.,
- b. budynek inwentarski, mur., 1 ćw. XX w.,
- c. stodoła, mur., 1 ćw. XX w.,
- d. kuźnia, mur., 1 ćw. XX w.

WIATRAK KOŻLAK, drew., 1779 r.

WYCIĄŻKOWO

KAPLICZKA, mur., 1947 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, poł. XIX w.

DWÓR, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 5, mur., pocz. XX w.

DOM NR 6, mur., pocz. XX w.

ŻAKOWO

KAPLICZKA, mur., 1929 r.

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

KAPLICZKA, mur., 1892 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

SZKOŁA, ob. dom nr 24, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór, mur., 2 poł. XIX w.,
- b. stajnia i wozownia, poł. XIX w.,

c. park, poł. XIX w.

DOM NR 17, mur., pocz. XX w.

ZAGRODA NR 31:

a. dom, mur., pocz. XX w.,

b. budynek gospodarczy, mur., mur., pocz. XX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Lipno do rejestru zabytków wpisany jest wystrój i wyposażenie kościoła par. w Górcie Duchownej oraz figura przydrożna w Żakowie.

Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. Matki Boskiej Pocieszenia i św. Michała Archanioła w Górcie Duchownej wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 85/Wlkp/B decyzją z dnia 8 maja 2006 r. (53 pozycje). W skład wyposażenia wchodzi m.in.: późnobarokowy ołtarz główny z 2 poł. XVIII w., ołtarz boczny p.w. św. Anny z 2 ćw. XVIII w., ołtarz boczny p.w. Matki Boskiej Pocieszenia z 3 ćw. XVIII w., ambona z przełomu XVIII i XIX w., rokokowa chrzcielnica, neoklasycystyczny prospekt organowy z 2 poł. XIX w., Stacje Drogi Krzyżowej z 1 ćw. XX w., obrazy, rzeźby, witraże, polichromia stropu prezbiterium i sklepienia kaplicy.

Figura przydrożna Najświętszego Serca Pana Jezusa w Żakowie wpisana została do rejestru zabytków pod nr 167/Wlkp/B decyzją z dnia 30 listopada 2009 roku. Postument z rzeźbą Jezusa wykonany w stylu eklektycznym, wzniesiony w 1892 r.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Lipno nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono też parków kulturowych. Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy zespoły dworskie i pałacowe w miejscowościach: Goniembice, Górka Duchowna, Gronówko, Klonówek, Żakowo.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej

i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Lipno znajdują się dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

1. Grodzisko stożkowate z okresu średniowiecza w miejscowości Mórkowo, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 1506/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lesznie dnia 16.11.1994 r.
2. Grodzisko stożkowate z okresu średniowiecza w miejscowości Wilkowice, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 1544/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lesznie dnia 20.04.1995 r.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Lipno znajdują się trzy stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Są to, wymienione powyżej, grodziska stożkowate z miejscowości Mórkowo i Wilkowice oraz cmentarzysko kurhanowe z okolic miejscowości Gronówko.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.

Obszar gminy Lipno został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Lipno – 196 stanowisk archeologicznych, na które składa się 313 faktów osadniczych:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska, Dwory, Fortyfikacje ziemne	Cmentarzyska	Osady, Ślady osadnicze	Inne	Ogółem
Ilość stanowisk archeologicznych ogółem	2	1	310	0	313
Ilość stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	2	0	0	0	2

Opracowano na podstawie: „Raportu o stanie zabytków gminy Lipno” z roku 2004, danych z archiwum WUOZ w Poznaniu Delegatura w Lesznie z 2018 r.

Krajobraz gminy jest dziełem lądolodu skandynawskiego oraz procesów denudacyjnych i erozyjnych, które nastąpiły po jego wycofaniu się. Gmina Lipno zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną wg J. Kondrackiego leży na pograniczu dwóch makroregionów: Pojezierza Leszczyńskiego i Niziny Południowowielkopolskiej. Południowa część gminy objęta jest zasięgiem Niziny

Południowowielkopolskiej oraz jej mezoregionem - Wysoczyzna Leszczyńska. Północna część gminy należy do mezoregionów: Pojezierze Krzywińskie i Pojezierze Sławskie, które wywodzą się z makroregionu – Pojezierze Leszczyńskie. Granicą między tymi dwoma mezoregionami jest obniżenie w północnozachodniej części gminy, którym płynie Samica Leszczyńska, będąca dopływem Południowego Kanału Obry. Obszar gminy Lipno z geologicznego punktu widzenia położony jest na Monoklinie Przedsudeckiej. Podłoże składa się z osadów karbońskich, permskich i mezozoicznych, które przykryte są przez osady trzeciorzędowe i czwartorzędowe. Te ostatnie całkowicie pokrywają teren gminy lecz mają różną miąższość od 5,5 m w rejonie Koronowa do 75 m w okolicach Wilkowic. Są one pozostałością zlodowacenia bałtyckiego (stadiał główny faza leszczyńska) i środkowopolskiego (stadiał mazowiecko – podlaski). Wśród osadów czwartorzędowych wyróżnić można osady plejstoceńskie i holocenne. Przez obszar gminy Lipno przebiega prawie równoleżnikowo dział wodny II rzędu rozdzielający dorzecze Warty i Baryczy (Odry). Obszar południowy dorzecza Baryczy odwadnia rz. Rów Polski (Kopanica) -zlewnia z działem wodnym III rzędu, do której od północy spływają drobne ciekі: Rów od Kąkolewa, Rów Strzyżewicki i Święciechowski. Część środkową ziemi leszczyńskiej odwadniają rzeki Samica Leszczyńska – w swym górnym i środkowym biegu w gminie Lipno, Kanał Wonieski (rejon jezior rynnowych, będące dopływami Obry (Południowego i Kościańskiego Kanału Obry) - zlewnia z działem wodnym III rzędu. Przez południowo-zachodnią część gminy ciągnie się dodatkowo dział wodny IV rzędu, należący do zlewni Samicy Leszczyńskiej. Systemy rzeczne są skanalizowane i włączone w melioracje od XIX wieku. Naturalne środowisko wodne uległo tu daleko idącemu przeobrażeniu. W regionie przeważają gleby typu pseudobielicowego i piaskowego różnych typów genetycznych (bielicowe, rdzawe, brunatne kwaśne) o kompleksach przydatności rolniczej żytnim słabym, dobrym i bardzo dobrym. Szczególnie zasobne w gleby o kompleksie żytnim bardzo dobrym są tereny w okolicach Mórkowa, Wilkowic, Lipna i Targowiska, gdzie są najlepsze warunki do gospodarowania. Drugim pod względem zajmowanej powierzchni jest kompleks żytni słaby. W pobliżu Mórkowa, Goniembic i Wyciążkowa występują czarne ziemie o kompleksie zbożowo- pastewnym mocnym i słabym oraz pszenным dobrym. Wzdłuż cieków wodnych ciągną się wąskie pasma gleb mułowo - torfowych oraz torfów niskich. Skale macierzystą tutejszych gleb tworzą przede wszystkim gleby gliniaste lekkie oraz piaski słabo gliniaste. Pod względem składu

mechanicznego podłoże klasyfikuje się jako gliny, rzadziej piaski luźne lub słabo gliniaste.

Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne skupiają się przeważnie wzdłuż cieków oraz zbiorników wodnych. Ich słabe zagęszczenie związane jest zapewne z warunkami naturalnymi (słabe gleby, niedostateczne nawodnienie) mało atrakcyjnymi dla społeczności pradziejowych.

Najstarszymi śladami osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy są obozowiska z okresu mezolitu (środkowa epoka kamienia), których ślady dotrwały do naszych czasów w postaci pojedynczych znalezisk narzędzi krzemiennych (mikrolitów).

Neolit (młodsza epoka kamienia) przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Wszystkie te nowości na ziemi polskie przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie.

W połowie IV tysiąclecia przed naszą erą na obszarze Niziu Europejskiego utworzyła się kultura pucharów lejkowatych. Ludność kultury pucharów lejkowatych zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmywnych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Prawie równolegle rozwijała się kultura amfor kulistych, będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów lejkowatych. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej zbudowanych na planie nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętymi rogami.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy

rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wzrost osadnictwa widoczny jest w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątało sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W pierwszym okresie epoki żelaza (okres halsztacki 650-400 p.n.e.) kultura łużycka przeżywa swój największy rozkwit i posiada szerokie kontakty z resztą Europy. Powstają wówczas grody typu Biskupin. Pod koniec okresu okres halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytним wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Podniesienie się poziomu wód gruntowych, spowodowane zmianami klimatycznymi, wypiera osadników z ich dotychczasowych siedlisk. Osłabione w ten sposób osadnictwo łużyckie jest stopniowo podbijane lub kolonizowane przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Trudno jest stwierdzić, czy proces ten miał charakter zbrojnej agresji, czy odbywał się w sposób pokojowy poprzez asymilację miejscowej ludności i przybyłej z Pomorza nowej grupy osadniczej. Różnice między obydwoma kulturami widoczne są przede wszystkim w formach grobów oraz kształtach i ornamentyce naczyń i przedmiotów metalowych.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednolicenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona

następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.). Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia, zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których dominowało bydło rогate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano. Ślady osadnictwa z czasów rzymskich (pierwsze wieki naszej ery – kultura przeworska) są słabo zaznaczone (znane jest jedynie kilka osad).

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Początkowe fazy tego okresu charakteryzują się wyraźnym regresem w zakresie kultury materialnej. Pojawia się nowy system gospodarki żywnościowej – przemienno-ugorowej uprawy zbóż ozimych i jarych. Szeroko stosowana jest sprzężajna obróbka roli. Pojawia się na szeroką skalę proso. W hodowli wzrasta rola świni przy zmniejszeniu stad bydła rогatego i koni. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Osady miały niewielkie rozmiary, chaty miały konstrukcję zrębową, wykorzystywano też kwadratowe ziemianki i półziemianki.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widocznych jest kilka faz powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Według ocen archeologów, grodziska te były zamieszkałe przez człowieka od IX do XI wieku, czyli pod koniec wczesnego średniowiecza. Czasy te to okres przedpiastowski i wczesnopiastowski. W okresie przedpiastowskim trwał jeszcze zwyczaj ciałopalenia, ale około X wieku obrządek ten ustąpił miejsca pochówkowi szkieletowemu.

Zespoły osadnicze związane z okresem średniowiecza są najliczniej reprezentowanymi na terenie gminy Lipno. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w rejonie większości miejscowości.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne są obiektami szczególnie narażonymi na zniszczenie. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Lipno wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa i działalności kopalni odkrywkowej w 2 poł. XX wieku.

Gmina Lipno jest gminą o charakterze rolniczo-przemysłowym (70% powierzchni gminy to tereny rolnicze). Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól, a także rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych.

Strategia Rozwoju Gminy Lipno przewiduje między innymi: do 2020 przebudowę drogi gminnej - ul. Boczna w Wilkowicach, do 2021 przebudowę ul.

Szkolnej w Wilkowicach, do 2022 przebudowę ul. Krańcowej w Lipnie, do 2026 przebudowę ul. Nowej, Poprzecznej, Krótkiej, Słonecznej, Jesiennej i Wiosennej w Lipnie, do 2022 przebudowę drogi w Karolewku, do 2024 przebudowę ul. Nowej w Wilkowicach, do 2026 modernizację nawierzchni dróg na terenie gminy, do 2026 przebudowę dróg na terenie Gronówka, do 2026 budowę chodników przy drogach gminnych, do 2026 budowę i modernizację oświetlenia ulicznego, do 2026 rozbudowę systemu kanalizacyjnego na terenie gminy wraz z rozbudową sieci wodociągowej i budową przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach o rozproszonej zabudowie, do 2021 modernizację stacji uzdatniania wody na terenie gminy, do 2026 budowę kanalizacji deszczowej, do 2026 rozwój infrastruktury technicznej w wyznaczonych strefach aktywności gospodarczej.

Ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo miejskiej aglomeracji leszczyńskiej oraz przebiegającej przez gminę drogi krajowej nr 5, w bardzo szybkim tempie rozwija się budownictwo mieszkaniowe, szczególnie jednorodzinne, oraz tereny inwestycyjne przeznaczone pod aktywność gospodarczą. Dla inwestorów gmina przygotowała tereny, które doskonale nadają się pod budowę obiektów przemysłowych, handlowych, rzemieślniczych i usługowych, m.in.:

- obszary o powierzchni około 47 ha w obrębie geodezyjnym wsi Lipno z przeznaczeniem pod obiekty składowo-magazynowe, obiekty obsługi komunikacji z zakresu zaopatrzenia w paliwo i parkowania pojazdów oraz dopuszczalnie pod obiekty usług,
- obszar o powierzchni 9,92 ha położony w miejscowości Lipno przeznaczony pod teren zorganizowanej działalności gospodarczej o charakterze przemysłowo – składowym (działka stanowi własność Gminy),
- obszar o powierzchni 35,9 ha w obrębie geodezyjnym wsi Wilkowice – Maryszewice przeznaczony pod funkcję przemysłowo - produkcyjną oraz pod składy, magazyny i hurtownie,
- obszar inwestycyjny o powierzchni 16 ha w obrębie geodezyjnym wsi Gronówko (w sąsiedztwie GPZ) przeznaczony pod funkcję przemysłowo – produkcyjną.

Potencjalnie bardzo niebezpieczna dla stanowisk archeologicznych jest eksploatacja zasobów naturalnych. Gmina Lipno posiada bogate złoża kopalin. Centralną część obszaru zajmują gliny zwałowe. W zachodniej części, pod zwartą połącią lasów, występują osady fluwioglacjalne będące potencjalnym źródłem kruszywa naturalnego. Płaty tych osadów znaleźć można też po wschodniej stronie w pobliżu miejscowości Żakowo i Gronówko. Dolina Samicy, to jedyny obszar o możliwości występowania kredy jeziornej i torfu. Badania

wykazały, że występują tu złoża kredy o zasobach 179 000 ton, a torfu jako kopaliny towarzyszącej o zasobach 175000 m³. Złoże nazwano „Błotkowo” zaczerpnięte od położonej w tym rejonie miejscowości. W przeszłości w gminie wydobywało się torf z przeznaczeniem na cele rolnicze. Koncesje na jego wydobywanie posiadało dwóch przedsiębiorców. Prowadzili oni jego eksploatację w rejonie miejscowości Smyczyna ze złoża „Błotkowo” i złoża „Samica-Marcin” oraz „Samica-Marcin II”. Prace prowadzono systemem odkrywkowym, po ich zakończeniu przeprowadzono rekultywację wyrobisk polegającą na utworzeniu stawów. Złoża zostały wyeksploatowane a obszary górnicze są już zniesione.

Ponadto, stwierdza się dziką eksploatację kruszyw naturalnych przez miejscową ludność, na własne potrzeby. Jest to wydobywanie na małą skalę, a wyrobiska szybko ulegają zarastaniu w wyniku procesów sukcesji naturalnej, nie mniej jednak zjawisko to wymaga kontroli i przeciwdziałania. Na obszarze gminy Lipno z cechsztyńskim dolomitem głównym związane jest złożo gazu ziemnego ŻAKOWO. Złoże to zostało udokumentowane w kategoriach określonych jako wydobywane w ilości 2150.00 mln m³. Zakwalifikowano je do złóż charakteryzujących się zasobami szczegółowo rozpoznanymi. Pomimo rozpoznania w latach 70. ubiegłego wieku do dziś nie udzielono dla złoża koncesji na wydobywanie i nie wyznaczono obszaru ani terenu górniczego. Obecnie trwają prace przygotowawcze do inwestycji pn. „Zagospodarowanie złoża gazu ziemnego Żakowo”. Inwestycja ta, ma na celu dokładniejsze rozpoznanie złoża gazu poprzez stosowne prace rekonstrukcyjne odwiertów oraz przeprowadzenie testów opróbowania złoża. Uzyskane rezultaty posłużą do opracowania oceny ekonomicznej inwestycji. Przystąpienie do prac związanych z zagospodarowaniem powierzchniowym odwiertów, będzie uwarunkowane uzyskaniem pozytywnych wyników prac rozpoznawczych.

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytnie.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych

poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (grodziska stożkowate z miejscowości Mórkowo i Wilkowice) istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WVKZ – Kierownikiem Delegatury w Lesznie.

Ponadto, ze względu na fakt, że Gmina Lipno jest właścicielem terenu, na którym znajduje się stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków – grodzisko stożkowate w miejscowości Wilkowice - planuje się stałe monitorowanie stanu zachowania stanowiska archeologicznego i niezwłoczne przekazywanie Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków informacji o wszelkich zagrożeniach bądź niszczeniu zabytku.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – Kierownika Delegatury w Lesznie.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipno zostało uchwalone przez Radę Gminy w Lipnie Uchwałą Nr XLVII/315/2010 z dnia 22.10.2010 r. ze zmianami przyjętymi: Uchwałą Nr XXIII/166/2012 z dnia 29.06.2012 r. oraz Uchwałą Nr IV/26/2015 z dnia 27.01.2015 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdz. 2 „Uwarunkowania”, w punkcie 2.3 „Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” zamieszczono wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz stanowisk archeologicznych.

W rozdz. 3 „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”, pkt 3.4. „Obszary i zasady ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” przedstawiono zasady ochrony konserwatorskiej.

3.4.1. Ogólne zalecenia konserwatorskie

- Tereny zabudowy zagrodowej wsi.

1) Na terenach, na których czytelna jest linia zabudowy, należy ją kontynuować. W obszarach zainwestowanych wsi należy preferować zabudowę o wysokości do dwóch kondygnacji, ze symetrycznymi dachami o nachyleniu połaci do 45°, o drobnej formie architektonicznej. Zalecane jest także stosowanie dachów mansardowych i łamanych oraz naczółkowych; wszystkie winny być kryte dachówką ceramiczną.

2) Na terenach wiejskich, tradycyjnie zabudowanych, należy kontynuować typ zabudowy zagrodowej. Zalecane są budynki o podłużnych bryłach; należy unikać budynków o rzutach zbliżonych do kwadratu. Niedopuszczalne jest lokalizowanie nowych budynków pojedynczo, w środku działki, w obrębie historycznej struktury wsi.

3) W przypadku dobudowywania nowych budynków na terenie zagród już istniejących należy te obiekty tak lokalizować, aby stanowiły logiczną kontynuację dotychczasowego układu budynków (np. należy dobudować czwarty bok prostokąta).

- Tereny byłych majątków ziemskich.

Pożądane jest scalenie własnościowe poszczególnych folwarków. Niezależnie jednak od tego, czy dany folwark należy do jednego właściciela, czy wielu, należy zachować jego strukturę przestrzenną ponadto obowiązują następujące zalecenia konserwatorskie:

- należy dążyć do zachowania istniejącej zabudowy,
- rozbiórki obiektów zabytkowych możliwe są jedynie w przypadkach stwierdzenia ich złego stanu technicznego i wykonania odpowiedniej dokumentacji historyczno-architektonicznej; całość należy przedstawić i uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,

- lokalizowanie nowej zabudowy na terenie lub bezpośrednim sąsiedztwie folwarków możliwa jest jedynie w miejscu rozebranych budynków historycznych lub jako logiczna kontynuacja zabudowy folwarcznej,
- w miarę możliwości należy zachować funkcje poszczególnych części zespołów pałacowo-parkowych: folwark - funkcje gospodarcze lub nowe usługowe, polany parkowe - łąki krajobrazowe bez prowadzenia nasadzeń, tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni, zwłaszcza rosnące nad brzegami cieków wodnych,
- należy dążyć do zachowania spójności przestrzennej majdanu (placu) folwarcznego; niedopuszczalne jest lokalizowanie obiektów dzielących przestrzeń majdanu,
- należy utrzymać zachowane zbiorniki wodnych na dziedzińcach folwarcznych.
 - Ustalenia dla zespołów zieleni - parków i ogrodów.

Na terenie parków i ogrodów obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- należy dążyć do ich zachowania lub scalenia w granicach historycznych,
 - niedopuszczalne jest dokonywanie podziałów własnościowych tych terenów; w przypadku, gdy taki podział już istnieje, należy dążyć do scalenia własnościowego w granicach historycznych założenia,
 - założenia te winny pozostać założeniami zielonymi, należy tu lokalizować funkcje rekreacyjną lub reprezentacyjną ; założenia te należy uporządkować, wskazana jest ich rewaloryzacja;
 - w celach hodowlanych wykorzystywać można jedynie cieki i zbiorniki wodne,
 - stosunki gruntowo - wodne winny dążyć umożliwić utrzymanie zieleni w należyтым stanie; prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnych stosunków wodnych,
 - na obszarach chronionych wprowadza się zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej bez uzgodnienia z właściwym organem ochrony konserwatorskiej.
- Miejscowości, w których znajdują się parki wiejskie to: Wilkowice, Klonówek, Mórkowo, Lipno, Radomicko, Koronowo, Górka Duchowna, Żarkowo, Goniembice.

- Ustalenia dla cmentarzy.

Na terenie cmentarzy obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- jeżeli są one nadal użytkowane, należy zachować ich dotychczasową funkcję,
- cmentarze nieużytkowane należy zachować jako tereny zieleni,

- należy zaznaczyć w terenie obszar cmentarza przez ogrodzenie go w sposób trwały; funkcje ogrodzenia pełnić może zarówno twór sztuczny (mur, estetyczne ogrodzenie metalowe), jak i naturalny (żywoplot),
- cmentarze te należy uporządkować: zachowane nagrobki zabezpieczyć przed dewastacją i pozostawić na miejscu, ewentualnie utworzyć dla nich lapidarium lub zachować je w inny, uzgodniony z właściwym organem ochrony konserwatorskiej; należy usunąć samosiewy; wszelkie działania wykraczające poza te wymogi należy uzgadniać z właściwym organem konserwatorskiej.

3.4.2 Ustalenia dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków

Obiekty objęte ochroną w formie wpisu do rejestru zabytków podlegają ochronie na mocy przepisów odrębnych, dotyczących ochrony zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, wymagają dodatkowych procedur z udziałem właściwych służb konserwatorskich, o których mowa w przepisach odrębnych (pozwolenie właściwego organu ochrony zabytków na prowadzenie robót budowlanych).

3.4.3 Ustalenia dla obiektów należących do ewidencji zabytków

Dla obiektów należących do ewidencji zabytków architektury i budownictwa postuluje się następujące wymogi konserwatorskie, które stanowią wytyczne zapisów w planach miejscowych:

- należy zachować ich bryłę, kształt i geometrie dachu oraz zastosowane tradycyjne materiały budowlane, lub ich imitacje,
- należy utrzymać, a w zniszczonych fragmentach odtworzyć historyczny detal architektoniczny; zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodnie z historycznym wizerunkiem budynku; należy utrzymać lub odtworzyć oryginalny podział stolarki okien i drzwi; w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku,
- wskazane jest stosowanie kolorystyki, nawiązującej do stosowanej w przeszłości, tj. białej stolarki okiennej, ceramicznego lub tynkowanego lica ścian zewnętrznych.

Postuluje się, aby wszystkie obiekty, które znajdują się w ewidencji, a nie są wpisane do rejestru zabytków, objąć ochroną na podstawie ustaleń w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

3.4.4. Ustalenia dla strefy „A” ochrony konserwatorskiej

Strefa o najwyższych walorach kulturowych – strefa „A” pełnej (ściślej) ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar, na którym elementy układu przestrzennego miejscowości lub jej części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz

związany z nimi teren i krajobraz zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym, a także teren wpisany do rejestru zabytków. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny pod względem przekazu historycznego i kulturowego. W strefie tej obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową oraz konieczność opracowania planu szczegółowego rewaloryzacji. Wobec powyższego pierwszeństwo mają wszelkie działania odtworzeniowe i rewaloryzacyjne, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej zabudowy, struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych. Wszelkie działania muszą być uzgodnione z właściwym organem ochrony zabytków.

- Wytyczne do ustaleń dla strefy „A” ochrony konserwatorskiej.

W planach miejscowych ustalając zasady ochrony dziedzictwa kulturowego dla terenów znajdujących się w strefie ochrony „A” ochrony konserwatorskiej należy przyjąć następujące cele:

- zachowanie i wyeksponowanie elementów historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycje wnętrz urbanistycznych oraz kompozycje zieleni,
- obiekty o wartościach zabytkowych poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu,
- nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; nie może ona dominować nad zabudową historyczną, a wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
- elementy dysharmonizujące, zwłaszcza uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub poddane odpowiedniej przebudowie; dopuszcza się pozostawienie ich do śmierci technicznej,
- wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,
- preferowanie inwestycji, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utworzenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,

- nie zaleca się umieszczania reklam lub innych tablic, niezwiązanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących element obcy na tym obszarze.
- wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować z konserwatorem zabytków.

Strefą „A” objęto na obszarze gminy następujące obszary oznaczone na rysunku kierunków rozwoju oznaczeniem struktury o najwyższych walorach kulturowych:

Goniembice

- zespół dworski – dwór, park, założenie i zabudowania folwarczne – kuźnia i warsztat, spichlerz, obora, chlewnia, stodoła, stajnia – dom mieszkalno-administracyjny,
- zespół kościelny – kościół parafialny, d. dom parafialny nr 8.

Gronówko

- zespół dworski – dwór, oficyna, park, zabudowania folwarczne – obory, stajnia, stodoły, wozownia, kuźnia, budynki mieszkalne – dwojak, czworak, sześciorak.

Górka Duchowna

- zespół pałacowy – pałac, park,
- zespół folwarczny – rządówka, obory, stodoły, mączkarnia,
- zespół kościelny – kościół parafialny p.w. św. Michała,
- kaplica, kostnica, kapliczka słupowa z rzeźbą Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

Klonówiec

- zespół dworski – dwór, oficyna, park, zabudowania folwarczne, gorzelnia, obory, stodoły, kuźnia, domy mieszkalne nr 12, 13, 14, 15, 17.

Koronowo

- zespół dworski – dwór, oficyna obecnie hydrofornia nr 2, park
- zespół folwarczny – obora, stajnia, stelmacharnia, gorzelnia, spichlerz, budynki mieszkalne – dwojak nr 8, czworak nr 7, 11.

Mórkowo

- zespół pałacowy – pałac, park, zabudowa folwarczna,
- kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych.

Radomicko

- zespół kościelny – kościół parafialny p.w. Jana Chrzciciela, plebania, cmentarz przykościelny rzymskokatolicki z 2 poł. XIX w.,
- zabudowa folwarczna Radomicko-Wydarowo – dwór, zagrody nr 11, 12, 13, 14, owczarnie.

Sulejewo

- zespół dworski – dwór, park, zabudowania folwarczne – obora, bukaciarnia, magazyn, dom mieszkalny – dwojak, czworak.

Wilkowice

- obszar zespołu kościelnego – kościół parafialny p.w. św. Marcina, cmentarz przykościelny, mur, brama, plebania wraz z zabudowaniami gospodarczymi i zagrodą przy ul. Świąteczowskiej 4,
- teren wokół kościoła: budynek szkoły przy ul. Szkolnej 1, budynek mieszkalny (dawna szkoła) ulica Szkolna 3 oraz grodzisko z okalającą go fosą, zapewne siedziba obronna właścicieli,
- zespół pałacowo-parkowy – pałac, budynki mieszkalne, szkoła, park, budynek biblioteki, kościół poewangelicki i kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena,
- wiatrak w granicach o promieniu do 30 m.

Wyciążkowo

- dwór.

Żakowo

- zespół dworsko-parkowy – dwór, park, stajnie koni – wyjazdowa i wozownia (obecnie budynek mieszkalno-gospodarski)
- zabudowa folwarczna.

3.4.5. Ustalenia dla strefy „B” ochrony konserwatorskiej

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu przestrzennego miejscowości lub jej części tzn. rozplanowanie, kształt zewnętrzny zabudowy, a także jej powiązania z zielenią i krajobrazem, zachowały się w stosunkowo dobrym stanie i całość stanowi wartość kulturową w skali lokalnej.

- Wytyczne do ustaleń dla strefy „B” ochrony konserwatorskiej.

W planach miejscowych ustalając zasady ochrony dziedzictwa kulturowego dla terenów znajdujących się w strefie „B” ochrony konserwatorskiej należy przyjąć następujące cele:

- zachowanie i wyeksponowanie elementów historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycje wewnątrz urbanistycznych oraz kompozycje zieleni; wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,
- obiekty o wartościach zabytkowych poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu.

- nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne, należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utworzenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu; należy przyznać pierwszeństwo działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym,
- elementy dysharmonizujące, zwłaszcza uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub poddane odpowiedniej przebudowie,
- nie zaleca się umieszczenia reklam i innych tablic, niezwiązanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących element obcy na tym obszarze; wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować z konserwatorem zabytków.

Strefą „B” objęte są na terenie gminy następujące obszary:

Goniembice

- cmentarz rzymskokatolicki założony w 1921 r.

Górka Duchowna

- teren cmentarza rzymskokatolickiego

Mórkowo

- cmentarz rzymskokatolicki z 1 poł. XIX w.

Pustopole

- zespół dworski – dwór (rządcówka), dawna owczarnia obecnie obora, stodoła, park

Sulejewo

- cmentarz poewangelicki z pocz. XX w.

Targowisko

- budynki mieszkalne nr 19, 31, 34, stodoła nr 30

Wilkowice

- zespół folwarczny w skład którego wchodzi: budynki gospodarcze – stodoła, chlewnia, kierat obecnie magazyn,
- magazyn pasz, budynek inwentarski oraz budynki mieszkalne – czworaki nr 31, 31a,
- dworzec PKP z przyległymi do niego budynkami,
- cmentarz rzymskokatolicki z 2 poł. XIX w.,

- cmentarz poewangelicki z pocz. XX w.

3.4.6. Ustalenia dla stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Zasady prowadzenia inwestycji położonych w obrębie występowania stanowisk archeologicznych określają przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ponadto na terenach tych:

- dopuszcza się uprawy rolnicze, ogrodowe, poletka doświadczalne itp., przy czym należy unikać zbyt głębokiej orki, stanowiącej zagrożenie dla znajdujących się w ziemi zabytków archeologicznych,
- dopuszczalne jest lokalizowanie inwestycji na terenie stanowiska archeologicznego, pod warunkiem uzgodnienia i uzyskania zezwolenia od właściwego organu ochrony zabytków; ponadto inwestor obowiązany jest zlecić wykonanie ratowniczych badań wykopaliskowych na własny koszt przed przystąpieniem do prac ziemnych; wyniki tych badań mogą wpłynąć na decyzję o zmianie programu zagospodarowania tego terenu lub o wyborze innej technologii,
- nie dopuszcza się żadnych działań inwestycyjnych w obrębie stanowisk stanowiących elementy wyróżniające się z otoczenia (np. obwałowania, nisze),
- zakazana jest wszelka działalność budowlana, inwestycyjna nie związana bezpośrednio z konserwacją lub rewaloryzacją tego terenu; dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, konserwacji zachowanych fragmentów zabytkowych w celu ich ekspozycji w terenie, przystosowania terenu do pełnienia funkcji muzealnych, rekreacyjnych, kultowych i innych.

3.4.7. Ustalenia dla strefy „W” obserwacji archeologicznej

Cały obszar gminy Lipno należy objąć strefą „W” ochrony konserwatorskiej – w planach miejscowych należy uwzględnić następujące wytyczne:

- działalność inwestycyjna wymaga uzgodnienia z właściwym organem ochrony zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

Na obszarze gminy Lipno zlokalizowanych jest 196 stanowisk archeologicznych o dużej wartości naukowej i historycznej, należy uwzględnić następujące wytyczne:

- w przypadku przystąpienia do zamierzeń inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi w obrębie stanowisk archeologicznych, należy uzyskać uzgodnienie z właściwym organem ochrony zabytków co do konieczności ich prowadzenia pod nadzorem archeologicznym,
- bez uzgodnienia dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, nie wnikających w głąb gruntu oraz prac rolniczych.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Lipno nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy. Obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę zabytków:

I. Uchwała nr XXV/170/2009 Rady Gminy Lipno z dnia 2 lutego 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipno dla terenów położonych w miejscowości Gronówko i Wilkowice - w §10.2.1 (ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego) wprowadzono następujący zapis:

Teren w strefie ochrony archeologicznej; obowiązują przepisy szczególne dotyczące ochrony dóbr kultury. Działalność inwestycyjna możliwa po określeniu warunków konserwatorskich dopuszczających realizację inwestycji.

II. Uchwała nr XXV/169/2009 Rady Gminy Lipno z dnia 2 lutego 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipno dla terenów położonych w obrębie miejscowości Gronówko - w §10 (ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego) wprowadzono następujący zapis:

Teren w strefie ochrony archeologicznej; obowiązują przepisy szczególne dotyczące ochrony dóbr kultury. Działalność inwestycyjna możliwa po określeniu warunków konserwatorskich dopuszczających realizację inwestycji.

III. Uchwała nr XXXV/242/2009 Rady Gminy Lipno z dnia 30 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipno dla obszaru położonego w rejonie drogi powiatowej pomiędzy wsią Gronówko a wsią Wyciążkowo - w §10 (ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego) wprowadzono następujący zapis:

Na obszarze opracowania planu w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustanawia się strefę „W” ochrony archeologicznej – działalność inwestycyjna wymaga uzyskania uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

IV. Uchwała nr XLIV/297/2010 Rady Gminy Lipno z dnia 30 czerwca 2010 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipno w obrębie miejscowości Gronówko - w §10 (ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego) wprowadzono następujący zapis:

Na całym obszarze opracowania planu w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustanawia się strefę „W” ochrony archeologicznej –

działalność inwestycyjna wymaga uzyskania uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

V. Uchwała nr XLIII/298/2013 Rady Gminy Lipno z dnia 4 grudnia 2013 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „wschodniej części Maryszewic” w obrębie wsi Wilkowice - wprowadzono następujące zapisy:

§ 10.1. Na obszarze objętym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego znajduje się stanowisko archeologiczne nr 64-24/23 podlegające ochronie na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. 2. Na obszarze, na którym znajduje się stanowisko archeologiczne przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków. § 11.1. Cały obszar planu miejscowego objęty jest strefą „W” ochrony konserwatorskiej. 2.W strefie „W” ochrony konserwatorskiej w przypadku odkrycia zabytków archeologicznych i kulturowych warstw osadniczych, nakazuje się podjąć ratownicze badania archeologiczne, prowadzone przez uprawnionego archeologa.

VI. Uchwała nr XLIX/368/2014 Rady Gminy Lipno z dnia 31 lipca 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu zabudowy przemysłowej w obrębie wsi Wilkowice - w §11 wprowadzono następujący zapis:

Cały obszar planu miejscowego jest objęty strefą „W” archeologicznej ochrony konserwatorskiej. W strefie „W” ochrony konserwatorskiej, nakazuje się prowadzić badania archeologiczne przy inwestycjach naruszających strukturę gruntu, prowadzone przez uprawnionego archeologa.

VII. Uchwała nr XIII/93/2015 Rady Gminy Lipno z dnia 7 października 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipno, pod tereny aktywności gospodarczej, w rejonie drogi krajowej nr 5, w obrębie wsi Wilkowice - ustalono następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

§ 9.1. Na całym obszarze objętym planem, ustanawia się strefę ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych; 2. przedmiotem ochrony w strefie zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, są znajdujące się w niej zabytki archeologiczne, stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka; 3. na obszarze opracowania planu, tożsamym ze strefą zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, obowiązuje zgodnie z przepisami odrębnymi, nakaz prowadzenia badań archeologicznych dla

inwestycji naruszających strukturę gruntu; 4. obejmuje się ochroną konserwatorską strefy stanowisk archeologicznych, oznaczonych graficznie na rysunku planu i opisanych numerami AZP: a) 63-24/55, b) 63-24/56, c) 63-24/95; 5. oznaczenie graficzne stref stanowisk archeologicznych, o których mowa w pkt 4, posiadają jednocześnie znaczenie informacyjne, dla jakiej części obszaru objętego planem, mają zastosowanie przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków i opiece nad zabytkami, w zakresie ochrony zabytków archeologicznych; 6. w strefach stanowisk archeologicznych, o których mowa w pkt 4, obowiązuje zgodnie z przepisami odrębnymi, nakaz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych, dla inwestycji naruszających strukturę gruntu.

Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i są każdorazowo uzgadniane z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegaturą w Lesznie.

Inwestycje na terenie gminy Lipno, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153) Gmina Lipno posiada opracowany w 2005 r. plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzebieganych

właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Część terenów gminy znajduje się w granicach dwóch obszarów chronionego krajobrazu:

Kompleks leśny Śmigiel – Święciechowa powstał w 2006 r. jako zwarty obszar leśny wraz z doliną rzeki Samicy o cennych wartościach krajobrazowych i przyrodniczych. Dotyczy to szczególnie jego części północnej, gdzie czysta rzeka płynie meandrami pośród łąk i drzewostanów leśnych. Obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnioną funkcję korytarzy ekologicznych.

Pojezierze Krzywińsko-Osieckie wraz z zadrzewieniami gen. Dezyderego Chłapowskiego i kompleksem leśnym Osieczna-Góra został utworzony w 1992 r. Obejmuje Pojezierze Krzywińskie i Pojezierze Dolskie oraz Dolinę Rowu Polskiego i Rowu Śląskiego. Został utworzony w celu zachowania i ochrony obszarów o cechach środowiska zbliżonych do naturalnego oraz zapewnienia społeczeństwu niezbędnych warunków wypoczynku i turystyki w oparciu o walory krajobrazowe.

Na terenie gminy, nieopodal miejscowości Goniembice, znajduje się rezerwat przyrody *Dolinka*. Został powołany w 1974 r. na obszarze o powierzchni 1,77 ha w celu ochrony stanowiska pełnika europejskiego.

Na terenie gminy Lipno indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są następujące obiekty:

- sosna pospolita – obwód pnia 310 cm, wys. 20 m – Leśnictwo Błotkowo,
- lipa drobnolistna – obwód pnia 390 cm, wys. 21 m – Goniembice, Nadleśnictwo Karczma Borowa,
- dąb szypułkowy – obwód pnia 325 cm, wys. 22 m – Leśnictwo Błotkowo,
- dąb szypułkowy – obwód pnia 400 cm, wys. 27 m – Leśnictwo Błotkowo,
- dąb szypułkowy – obwód pnia 380 cm, wys. 26 m – Leśnictwo Błotkowo.

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome na terenie gminy Lipno, wpisane do rejestru zabytków, prezentują zróżnicowany stan zachowania.

GONIEMBICE

Kościół par. p.w. św. Mikołaja

Pierwsza świątynia wzmiankowana w 1395 r. p.w. św. Mikołaja i św. Barbary. W 1686 r. została wzniesiona nowa, drewniana świątynia z fundacji Jana Franciszka Jaraczewskiego, ówczesnego właściciela wsi. Obecny kościół parafialny p.w. św. Mikołaja wzniesiony został w 1815 r. z fundacji Korduli z Gorzeńskich - Turno, stolnikowej kaliskiej i jej syna generała hr. Kazimierza Turno. Obiekt usytuowany w centrum wsi, stoi na dawnym cmentarzu otoczonym murem, bez wyraźnych cech stylowych, murowany z cegły ceramicznej, otynkowany. Kościół orientowany, na planie prostokąta z kwadratową wieżą na osi od zachodu. W przyziemiu wieży – kruchta. Jednokondygnacyjny z poddaszem strychowym, nakryty stromym dachem trójsпадowym, krytym dachówką. Przylegająca od zachodu wieża, podwyższona w 1921 r., trójkondygnacyjna, nakryta baniastym hełmem, krytym blachą, zwieńczonym krzyżem na kuli. Narożniki wieży i środkowy fragment ściany zamykającej korpus od wschodu – opilastrowane. Wnętrze salowe, nakryte sufitem z fasetą, podzielone dwoma kulisowo ustawionymi fragmentami ścian na część nawową i prezbiterialną. W latach 90. XX w. remont dolnych części ścian – osuszenie murów kanałami wentylacyjnymi. W ostatnich latach wylano nową posadzkę i położono płytki w kościele oraz odmalowano dolne partie ścian. Stan zachowania dobry.

Zespół dworski

Dwór usytuowany w południowo-wschodniej części wsi, zbudowano w 2 poł. XIX w. dla ówczesnych właścicieli wsi, rodziny Cioromskich. Budynek murowany z cegły ceramicznej, tynkowany, na wysokim kamiennym cokole, podpiwniczony. Rzut na planie zbliżonym do zwartego prostokąta, z asymetryczną, trójkondygnacyjną wieżą na skraju elewacji południowej, krytą wysokim hełmem w kształcie ściętego ostrosłupa, pokrytego blachą. Hełm wieży nawiązuje do nurtu historyzującego, określanego „kostiumem francuskim”. Bryła piętrowa, rozczłonkowana, nakryta stropodachami pokrytymi papą. Środkowe przęsło wschodnie od południa i północy wysunięte w ryzality - wyższe od przęseł sąsiednich. Między wieżą a ryzalitem umieszczono wejście główne, poprzedzone schodami. Obiekt nieużytkowany, wymaga odrestaurowania.

Dwór stoi w południowej części otaczającego go parku, założonego na rzucie wydłużonego prostokąta, na północ od dworu teren jest pochylony w stronę stawu i wypływającej z niego rzeczki, które stanowią główny element kompozycyjny parku krajobrazowego, ogrodzonego siatką na kamiennej podmurówce. Wjazd główny od strony zachodniej. Park sąsiaduje z podwórzem gospodarczym, którego współcześnie pobudowane garaże znajdują się na osi

założenia dworskiego. W przetrzebionym drzewostanie zachowane okazy: dęby, klony, lipy, kasztanowce. W parku podjęto prace porządkowe, w otoczeniu dworu wykarczowano krzewy, usunięto posusz, generalnie jednak park wymaga rewitalizacji. Zespół stanowi własność prywatną.

GÓRKA DUCHOWNA

Kościół par. p.w. MB Pocieszenia i św. Michała Archaniola

Kościół usytuowany na wzniesieniu, na północnym skraju wsi, po wschodniej stronie lokalnej drogi, na terenie o nieregularnym kształcie, otoczonym murowanym ogrodzeniem z cisów granitowych. Wzniesiony w XV/XVI w., jako następca kościoła drewnianego, którego proboszczem, w 1400 roku, był jeden z Benedyktynów z Lubinia. Górka Duchowna pozostawała ich własnością do 1797 r., a pod ich zarządem była do 1843 r. Świątynia była wielokrotnie przebudowywana, m. in. po pożarze w 1691 r. Świątynia jest w zrębie późnogotycka, zbarokizowana, z dobudowaną w latach 1902 -1903 neobarokową wieżą po zachodniej stronie nawy. W 1910 r. podniesiono o 2 m dach nad nawą kościoła. Murowany, na ceglanej podmurówce, tynkowany, orientowany, jednonawowy, wzniesiony na planie krzyża łacińskiego. Jego wzdłużną oś tworzą, od zachodu: wieża na planie kwadratu, szersza od niej nawa na rzucie prostokąta oraz nieznacznie od niej węższe, zamknięte wielobocznie, wzmocnione szkarpami prezbiterium po stronie wschodniej. Przy wschodniej części nawy, przed prezbiterium, wznoszą się późniejsze kaplice: po stronie północnej kaplica św. Anny z pocz. XVIII w., po stronie południowej - kaplica p.w. Matki Bożej Pocieszenia z 1760 r., tworzące oś poprzeczną i rodzaj transeptu. Do południowej elewacji nawy, na całej jej długości, przylega otwarty krucżganek na planie prostokąta, wzniesiony w latach 50. XX w., zapewniający dostęp do kaplicy p.w. Matki Bożej Pocieszenia. W narożniku między wschodnią elewacją kaplicy południowej a północną elewacją prezbiterium wznosi się zakrystia na rzucie prostokąta z przedsionkiem do prezbiterium. Bryła kościoła wysoka, rozczłonkowana, składa się z 5 różnych co do wielkości i wysokości segmentów. Prezbiterium jest węższe i niższe od jednokondygnacyjnej nawy z częścią strychową, wzmocnione trzema szkarpami. Boczne kaplice są równe wysokością nawie. Wieża po jej stronie zachodniej, nieznacznie zwężająca się ku górze, sześciokondygnacyjna, nakryta baniastym dachem z latarnią. Nawę nakrywa wysoki dach dwuspadowy, prezbiterium nakrywa stromy dach pięciopółaciowy. Dachy kryte dachówką ceramiczną. W 1969 r. wybudowano mur otaczający teren kościoła. W 1975 r. teren wokół świątyni pokryto nawierzchnią betonową. Prace remontowe prowadzone na bieżąco. Stan zachowania dobry.

Zespół pałacowy

Położony w północnej części wsi, wzniesiony w 2 poł. XIX w., przebudowany w 1906 r. przez rodzinę Gustdorf, która była właścicielem majątku od 1881 r. do 1945 r. Budynek pałacu murowany z cegły, tynkowany. Nad korpusem i skrzydłem zachodnim dachy kryte dachówką ceramiczną, na pozostałych dachach papa. Pałac wzniesiony na rzucie prostokątnego, zryzalitowanego na osi korpusu z dostawionym prostokątnym, nieco cofniętym w elewacji skrzydłem od strony zachodniej oraz zryzalitowanym, założonym na rzucie litery L skrzydłem wschodnim, wychodzącym poza elewację frontową i ogrodową. W narożniku utworzonym przez załamanie litery L skrzydła umieszczona jest prostokątna przybudówka oranżerii. Oranżeria jednoprzestrzenna. Układ pomieszczeń w całości budynku amfiladowy łączący wszystkie skrzydła i korpus. Bryła rozcłonkowana, podpiwniczona, złożona z dwukondygnacyjnego, prostopadłościennego korpusu lekko zryzalitowanego na osi fasady, przykrytego dachem dwuspadowym, z prostopadłościenną zwieńczoną trójkątnym szczytem przybudówką przedsionka. Od strony ogrodowej na osi trójkondygnacyjny pseudoryzalit zwieńczony ponad okapem dachu trójkątnym szczytem i kryty odrębnym dachem dwuspadowym. W przyziemiu taras z pergolą. Do korpusu od zachodu przylega, równe mu wysokością i szerokością skrzydło kryte wspólnym dachem, natomiast od wschodu dostawione jest dwukondygnacyjne, prostopadłościenne skrzydło kryte spłaszczonym dachem. Obiekt na bieżąco remontowany, wykorzystywany na cele oświatowe. Obecnie w użyczeniu Fundacji św. Siostry Faustyny z Goleniowa k. Szczecina, która prowadzi szkołę niepubliczną.

Pałac usytuowany jest na północnym skraju parku krajobrazowego, o powierzchni ponad 5,8 ha, w tym dwa stawy, ze zróżnicowanym, zaniedbanym drzewostanem z licznymi samosiewami, wymagającym uporządkowania, wśród którego przeważa jesion wyniosły, olsza czarna, kasztanowiec, klon pospolity, lipa drobnolistna, świerk. Teren parku poprzecinany drogami i ścieżkami w sposób nieplanowany. Na terenie parku pomnik poświęcony ostatniemu właścicielowi Maxowi von Gustdorf. Park wymaga rewaloryzacji. Własność RSP Górka Duchowna.

GRONÓWKO

Zespół dworsko-folwarczny

Dwór wzniesiono w 1 poł. XIX w. z typowym dla tego okresu wysokim dachem uskokowym - polskim. Przebudowany na początku XX w., gdy właścicielką majątku była Therese Storck. Dobudowano wówczas wystawy

dachowe i przybudówkę od wschodu. Budynek murowany z cegły, otynkowany, na kamiennym fundamencie, na rzucie prostokąta z ryzalitem środkowym od frontu i elewacji północnej. Do elewacji wschodniej dostawiona przybudówka z osobnym wejściem. Bryła zwarta, jednokondygnacyjna z wysokim łamanym dachem, z ryzalitem środkowym zwieńczonym wystawą dachową z uskokowym szczytem od południa i północy, od wschodu jednokondygnacyjna przybudówka. W fasadzie czterokolumnowy ganek poprzedzający wejście. Obiekt nieużytkowany, w złym stanie.

Oficyna, murowana, pierwotna z 1 poł. XIX w., obecna odbudowana współcześnie.

Park krajobrazowy, założony ok. poł. XIX w., obecnie o pow. ok 2 ha, w tym 0,45 ha wód. Zaniehbany drzewostan, w którym przewaga lip, świerków i dębów. Ponadto występują jesiony wyniosłe, wiąz polny, topola, klon zwyczajny. Zachowana aleja lipowo-grabowa we wschodniej części zadrzewienia, w części centralnej parku polana, w północno-zachodniej części parku młodsze nasadzenia świerku pospolitego, w latach 70. XX w. nasadzono szpaler klonów zwyczajnych. Stawy zarastające. Widoczne pozostałości dawnych regularnych alejek. Zachodnią granicę parku stanowi głęboki rów. Park wymaga rewitalizacji.

Zabudowania folwarczne stawiano na przestrzeni kilkudziesięciu lat – najstarsze budynki w zespole to stajnia z 1880 r., obora z 1900 r. przy wjeździe i budynek inwentarski dla wołów, trzody chlewnej i koni. W rozplanowaniu założenia dworsko-folwarcznego ośrodek założenia stanowi dwór, na osi którego znajduje się główna brama wjazdowa, usytuowana w południowej pierzei podwórza., za dworem - park założony asymetrycznie do dworu, na zachód od dworu - oficyna ustawiona do niego prostopadle. Dwór i oficyna oddzielone od właściwego podwórza niewielkim podjazdem oraz dwoma stawami usytuowanymi symetrycznie po obu stronach drogi znajdującej się na osi dwór - brama i przecinającej podwórze. Teren podwórza zamknięty od południa budynkiem obory ustawionej szczytem wschodnim do bramy wjazdowej oraz budynkiem stodoły ustawionej szczytem zachodnim do bramy wjazdowej. Od zachodu podwórze zamknięte budynkami: obory, stelmacharni, kuźni, wiatami i dawną wozownią. Od północy teren podwórza folwarcznego ograniczony parkiem, budynkiem dawnej stajni, stawami i ogrodem. Na wschodniej pierzei podwórza znajduje się nowy budynek stodoły posadowiony na starych fundamentach widocznych od strony szczytu północnego. Podwórze folwarczne łączy się z nowym podwórzem, którego budowę rozpoczęto w latach 50. XX w. Obok nowych budynków znajduje się stodoła zbudowana w 1917 r. Budynki

murowane, jednokondygnacyjne, na rzucie prostokąta, niektóre podpiwniczone, nakryte dachami dwuspadowymi. Część z zawilgoconymi murami i ubytkami w pokryciach dachowych. Zespół dworsko-folwarczny stanowi własność prywatną.

KLONÓWIEC

Zespół dworski

Dwór zbudowany w 2 ćw. XIX w. dla ówczesnej właścicielki majątku Apolonii ze Skarżyńskich- Szczawińskiej. W latach 20. XX w. rozbudowany o ryzalit frontowy przez kolejnych właścicieli - Cioromskich. Budynek murowany, tynkowany, jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, na podmurówce kamiennej, zbudowany na rzucie wydłużonego prostokąta, z dostawioną na osi elewacji południowej prostokątną werandą, nakrytą dachem mansardowym. Na osi elewacji północnej dwukondygnacyjny ryzalit pozorny. Dwór nakryty dachem naczółkowym, krytym dachówką ceramiczną. W ostatnich latach wykonano remont konstrukcji dachu, przełożono i uzupełniono dachówki, wymieniono opierzenia, wykonano instalację odgromową, przemurowano kominy. Obiekt w dobrym stanie. Własność prywatna.

W sąsiedztwie, na północny – zachód od dworu, znajdują się ruiny dawnej oficyny, murowanej, z 2 ćw. XIX w., składające się z ciągu czterech połączonych budynków na planie wydłużonego prostokąta, skrajne budynki tzw. „wieże”- dwukondygnacyjne nakryte dachami namiotowymi z dachówki ceramicznej, środkowe - parterowe nakryte dachami dwuspadowymi, obecnie pozbawione dachów. Oficyna pozbawiona stolarki okiennej i drzwiowej, ubytki w murach, elewacje pozbawione tynków, nad „wieżami” zarwane stropy, ubytki w dachach.

Park krajobrazowy, założony ok. poł. XIX w., o pow. ok. 2,7 ha, w tym staw o pow. 0,54 ha. W jego zachodniej części usytuowany dwór, na wschód od niego ślady ruin dawnych budynków gospodarczych. Zachowane okazy drzew: lipa drobnolistna, klon, dąb szkarłatny. Wzdłuż południowej granicy parku wiedzie aleja kasztanowców, od północy lipowa. W drzewostanie przewaga gatunków: grab pospolity, robinia biała, klon pospolity, topola biała, dąb bezszypułkowy. Niektóre uszkodzone, z posuszem. Park odgrodzony od drogi lokalnej współczesną, metalową siatką. Stan zachowania dostateczny.

Zespół dworski stanowi własność prywatną.

MÓRKOWO

Kościół par. p.w. Wszystkich Świętych

Położony w środkowej części wsi, przy skrzyżowaniu dwóch lokalnych dróg, późnogotycki kościół wzniesiono w 2 poł. XVI w. z fundacji Kotwiczów-

Dłuskich. W 1858 r. kościół został poddany gruntownej restauracji (najprawdopodobniej wówczas obniżono dachy nad nawą i prezbiterium). Kolejne prace restauracyjne przeprowadzono na początku XX w. (1900-1911). Wówczas do fasady dobudowano czworoboczną wieżę. Kościół orientowany, jednonawowy, trójprzęsłowy, na rzucie prostokąta z kwadratową wieżą od zachodu. W przyziemiu wieży kwadratowa kruchta i dwa prostokątne aneksy po bokach kruchty. We wschodniej części nawy, węższe od niej, prezbiterium, w którego północnej ścianie wejście do przylegającej zakrystii. Nawę na narożach i w połowie długości ścian bocznych wzmacniają trójuskokowe szkarpy. Nawa i prezbiterium nakryte dachami dwupołaciowymi. Południowa elewacja kruchty bocznej zamknięta trójkątnym szczytem o geometrycznym spływie, zwieńczonym krzyżem. Kruchtę nakrywa dach dwuspadowy. Przy zachodniej elewacji nawy wznosi się wyższa od niej wieża o prostopadłościenną dolną kondygnację, do której przylegają boczne pomieszczenia nakryte odrębnymi, jednospadowymi daszkami. Górna kondygnacja nawy, nieznacznie węższa od dolnej, składa się z dwóch części: dolnej o podstawie czworobocznej oraz górnej o kształcie wielobocznym, oddzielonej od niej trzema połaciami dachu okapowego, zwieńczonej hełmem z latarnią i krzyżem. Nawa, prezbiterium i zakrystia wzniesione z cegły i kamieni polnych, otynkowane. Kruchta po stronie południowej, murowana z cegły i otynkowana, podobnie jak dwa pomieszczenia po północnej i południowej stronie wieży. Wieża przy elewacji zachodniej w dolnej kondygnacji wykonana w konstrukcji szkieletowej, otynkowanej, w górnej - z drewna, w konstrukcji słupowej, oszalowanej deskami w układzie pionowym, zwieńczona hełmem z latarnią. Dachy nad nawą, prezbiterium, zakrystią, kruchtą południową i bocznymi pomieszczeniami przy wieży pokryte dachówką ceramiczną. Trzy połacie dachu oddzielającego dolną kondygnację wieży od górnej pokrywa blacha.

W latach 1985-86 przeprowadzono osuszanie budynku, w 1986 r. na nowo otynkowano elewacje. Rok później wymieniono deski szalujące wieżę, zakonserwowano i naprawiono więźbę dachową. W 1989 r. odmalowano elewacje kościoła. W 2015 r. remont i wzmocnienie ścian kruchty bocznej, prace osuszające i wzmacniające cokół kościoła, w 2017 r. remont uszkodzonego w czasie nawałnicy pokrycia wieży, w tym też roku remont dachu i położenie nowej dachówki na kościele. Stan zachowania dobry.

RADOMICKO

Dwór

Zbudowany w 1 poł. XIX w., usytuowany na niewielkim wzniesieniu w środkowej części wsi po wschodniej stronie drogi Leszno-Śmigiel, na terenie niewielkiego parku. Dwór murowany, otynkowany, parterowy z użytkowym poddaszem. Założony na rzucie prostokąta z piętrowym ryzalitem w fasadzie zwieńczonym trójkątnym naczółkiem i płytkim ryzalitem w elewacji tylnej. Budynek nakryty łamanym dachem, pokrytym dachówką ceramiczną karpiówką, daszki nad wejściem w elewacjach bocznych szklane w metalowej konstrukcji. Po II wojnie w budynku wprowadzono nowe ścianki działowe, adaptując pomieszczenia dla potrzeb mieszkalnych pracowników PGR. W budynku mieści się również oddział przedszkola w Lipnie. Własność Gminy Lipno. Stan zachowania dobry.

WILKOWICE

Kościół par. p.w. św. Marcina

Usytuowany w środkowej części wsi, na terenie dawnego cmentarza parafialnego otoczonego murem z dwiema bramami. Kościół wzniesiony w XV w. Na skutek późniejszych przebudów został pozbawiony widocznych, późnogotyckich cech stylowych. Pierwsza wzmianka dotycząca kościoła pochodzi z 1421 roku. Wówczas kościół nosił wezwanie św. Katarzyny. W 1570 r. ówczesni właściciele Wilkowic postanowili przekazać kościół Braciom Czeskim. W rękach innowierców pozostawał do 1625 r., kiedy to został przywrócony katolikom pod wezwaniem św. Wojciecha. W 2 ćw. XVII w. przy południowej elewacji prezbiterium została wzniesiona kaplica p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP. W 1672 r. kościół zmienił wezwanie na obecne, św. Marcina. W 1819 r. przy elewacji zachodniej wzniesiono wieżę, która uległa zniszczeniu w czasie pożaru w 1931 r. Odbudowano ją w 1937 r. Kościół murowany, orientowany, jednonawowy. Do nawy głównej przylega od wschodu równe jej wysokością, nieznacznie węższe i dłuższe prezbiterium zamknięte trójbocznie. Nawa i prezbiterium są oszkarpowane. Do nawy przylega kruchta od południa, od zachodu wieża. W narożniku między południową elewacją wieży i zachodnią nawy znajduje się wieżyczka schodowa na planie koła. Równolegle do północnej elewacji prezbiterium przylega zakrystia na rzucie wydłużonego prostokąta. Nawa i prezbiterium, nieznacznie od niej węższe, są tej samej wysokości, oszkarpowane, zakrystia, kaplica oraz kruchta południowa od nich niższe, wieża dwukondygnacyjna nakryta hełmem cebulastym z latarnią. Dachy pokryte dachówką ceramiczną, hełm wieży - blachą ocynkowaną. W 1962 r. odnowiono

wnętrze. W latach 1999-2000 przeprowadzono w kościele prace remontowe, które objęły m. in.: malowanie ścian, remont zakrystii i kaplicy oraz jej wyposażenia, w tym renowację zachodniego witraża, wymianę okien. Stan zachowania dobry.

Cmentarz ewangelicki

Założony w k. XIX w., usytuowany przy drodze polnej wiodącej do Krzycka. Na terenie cmentarza zachowało się kilkanaście nagrobków wykonanych z piaskowca i sztucznego kamienia. Płyty nagrobne posiadają inskrypcje w języku niemieckim. Śladowo zachowane kwatery z rzędownym układem mogił. Teren przez lata zarośnięty, co spowodowało brak czytelności rozplanowania obiektu. Architektura nagrobna została zniszczona w wyniku upływu czasu, dewastacji i nadmiernego rozrostu krzewów, w części zachowana fragmentarycznie, przemieszczona. Przy północno-zachodniej granicy cmentarza zachowały się ślady dawnej alei. Pierwotny drzewostan tworzą drzewa liściaste – dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe, lipy i klony. Cmentarz oznakowany. Uporządkowano zieleni (wycięto samosiewny drzew, zarośla dziczyńskich krzewów), odsłonięto i oczyszczono zachowane nagrobki.

Własność Gminy Lipno.

Zajazd, ob. dom, ul. Dworcowa 11

Budynek wzniesiony w 1888 r., murowany, jednokondygnacyjny, częściowo podpiwniczony, na rzucie prostokąta, z częściowo użytkowym poddaszem, posadowiony na kamiennym cokole. Ścianka kolankowa oraz partie poddasza wykonane w konstrukcji muru pruskiego. Wystające, profilowane krokwie, wsparte na dekoracyjnie profilowanych mieczach. Nakryty dachem naczółkowym, krytym dachówką karpiówką, wystawki oraz krawędzie dachu zwieńczone cynkowymi sterczynami. W elewacji południowo- wschodniej drewniany ganek z bogatą dekoracją snycerską.

W latach 90. XX w. wymiana okien w części poddasza, remont dachu i częściowa wymiana dachówek. Stan zachowania dobry. Własność prywatna.

Rządcówka, ob. dom, ul. Dworcowa 14

Budynek wzniesiony w 1894 r. Murowany, założony na rzucie prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym, pokrytym dachówką. Na osi elewacji południowo-zachodniej ryzalit przechodzący w wystawkę, od frontu drewniana weranda. Naroża boniowane. Stan zachowania dobry. Własność Gminy Lipno.

Wiatrak koźlak

Zbudowany w 1779 r., dwukondygnacyjny, osadzony na drewnianym koźle, założony na rzucie prostokąta. Wejście na wysokości I kondygnacji. Nakryty dachem dwuspadowym, ze ściętym szczytem od strony wietrznej. Konstrukcja ścian – ramowa, szalowana deskami, dach krokwiowy kryty gontem, ściana wietrzna kryta gontem.

Obecnie szkielet zdeformowany, przechylony, spróchniałe ściany, szalunek i gont zachowane fragmentarycznie. Brak wyposażenia. Obiekt nieremontowany od dziesięcioleci. Stan katastrofalny. Własność prywatna.

WYCIĄŻKOWO

Dwór

Usytuowany w zachodniej części wsi. Zbudowany w 1 poł. XIX w. dla ówczesnej właścicielki wsi Józefy Skórzewskiej. Budynek murowany, założony na planie prostokąta z niewielką przybudówką od wschodu. Bryła zwarta, częściowo podpiwniczona, dwukondygnacyjna z wysokim poddaszem. Dach czterospadowy kryty dachówką ceramiczną. Na osi elewacji ogrodowej ryzalit ujęty lizenami nakryty dwuspadowym daszkiem, w elewacji frontowej ryzalit pozorny zwieńczony trójkątnym frontonem. W wyremontowanym obiekcie świadczone są usługi agroturystyczne („Dworek Zaremba”). Własność prywatna.

ŻAKOWO

Zespół dworski

Założenie dworskie usytuowane jest w północnej części wsi, ma kształt nieregularny i obejmuje park z zachowaną aleją wiodącą od podjazdu przed dworem ku polom ograniczającym park od zachodu, dwór oraz stajnię z wozownią. Przez park przepływa strumień, przez który przejście po mostku znajdującym się w alejce. Dwór w stylu neorenesansu francuskiego, wzniesiony w 2 poł. XIX w. dla hrabiego Stefana Dąbskiego herbu Godziemba. Budynek o rzucie wydłużonym w kierunku północ-południe, ściany murowane z cegły, tynkowane, na wysokim cokole. Bryła monumentalna, nieregularna, rozczłonkowana. Korpus główny dwukondygnacyjny nakryty dachem tarasowym z ogniomurkami, w elewacji zachodniej dwukondygnacyjny, jednoosiowy ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem ze sterczynami obeliskowymi, w elewacji wschodniej jednokondygnacyjna trzyosiowa weranda nakryta płaskim dachem trójspadowym. Od północy dostawione do korpusu prostopadłe skrzydło, wysunięte przed lica elewacji wschodniej i zachodniej w formie płytkich ryzalitów bocznych. Przy północnej elewacji skrzydła ośmioboczna, trójkondygnacyjna wieża nakryta hełmem kopulastym z iglicą. Od południa przylega do korpusu

skrzydło jednokondygnacyjne, węższe, nakryte dachem płaskim z ogniomurkiem i ślepą balustradą; na narożu południowo-zachodniego skrzydła ukośnie ustawiona dwukondygnacyjna wieża nakryta hełmem cebulastym. Zagospodarowany w minionym wieku na cele mieszkalne dla pracowników byłego PGR-u, budynek ulegał degradacji. W 2013 r. ANR przeprowadziła remont obiektu, który obejmował: wymianę pokrycia dachowego oraz częściowo więźby dachowej, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, remont elewacji, remont instalacji i urządzeń infrastruktury technicznej. Stan zachowania bardzo dobry.

Budynek dworu znajduje się w południowej części parku krajobrazowego, o powierzchni 4 ha w tym 0,10 ha wód. Park w otoczeniu dworu uporządkowany, na pozostałym obszarze zaniedbany. Zachowany układ dróg. Południowy i zachodni pas zieleni złożony z krzewów głogu, wokół stawu rosną wierzby, olsze, klony pospolite. W drzewostanie przeważa robinia biała, klon pospolity, kasztanowiec, modrzew europejski, sosna czarna.

Budynek stajnia i wozowni wzniesiony w poł. XIX w., w odległości 100 m na północny-zachód od dworu, po znacznych przeróbkach w latach 50. XX w. Część stajenna mieści obecnie mieszkanie i pomieszczenie gospodarcze. Budynek założony na rzucie prostokąta z przylegającą do niego wieżyczką w kształcie kwadratu, bez podpiwniczenia, z dachem dwuspadowym zwieńczonym attyką i użytkowym poddaszem nad częścią stajenną. Ściany z cegły i kamienia na kamiennym cokole. Stan zachowania dostateczny. Zespół dworski znajduje się w Zasobach Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Na teren gminy Lipno, do miejscowości Smyczyna przenoszony jest wiatrak koźlak zbudowany w 1838 r., usytuowany pierwotnie w Kościanie przy ul. Podgórznej, wpisany do rejestru zabytków pod nr 1096/A decyzją z dnia 29.02.1988 r.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Lipno nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r.

wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy

obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Lipno wykonała w 2010 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych.

W 2019 r. gminna ewidencja zabytków nieruchomych zostanie zaktualizowana i przyjęta zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomych obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomych o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, do końca 2019 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sporządzona zostanie elektroniczna, systematycznie aktualizowana baza informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Lipno” na stronie internetowej Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XIV/100/2015 Rady Gminy Lipno z dnia 17 lipca 2015 r.; planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na dofinansowanie prac

remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy. Na powyższe zadanie, budżecie na 2018 r. zaplanowano kwotę 10.000 zł na konserwację obrazu w kościele par. w Mórkowie,

- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy;

Obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, stanowiącymi własność Gminy są: dwór w Radomicku (mieszkania i przedszkole) oraz dawna rządcówka, ob. dom mieszkalny w Wilkowicach. Obiekty utrzymane w dobrym stanie. Gmina zakłada wydzielenie określonych kwot na ich coroczne utrzymanie, tak w zakresie estetyki jak i technicznych potrzeb obiektów. Planowane są również dalsze prace związane z właściwym utrzymaniem cmentarza ewangelickiego w Wilkowicach – porządkowanie zieleni, konserwacja najcenniejszych nagrobków.

10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału, zaś istotą tworzenia wszelakich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy, ze szczególnie cennymi obszarami chronionymi, atrakcyjność doliny rzecznej Samicy Leszczyńskiej, korzystne położenie komunikacyjne, organizowane cykliczne imprezy np. Ogólnopolski Festiwal Starych Ciągników i Maszyn Rolniczych im. Jerzego Samelczaka, postaci historyczne i ich działalność np. bł. Edmund Bojanowski, rozsiane po gminie cenne obiekty architektoniczne o bogatym przekroju stylów utrwalonych w budowlach sakralnych oraz przypominających świetność szlachecką budowlach rezydencjonalnych, otoczonych parkami i folwarkami, stanowią niewątpliwą atut turystyczny i poznawczy. Tutaj, z dala od zgiełku modnych wypoczynkowych miejscowości, można przeżyć przygodę podróżnika wędrującego w głąb przeszłości i odkrywającego historyczne dziedzictwo. Na terenie gminy przecinają się szlaki turystyczne, stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Warto tutaj wymienić niektóre szlaki turystyczne piesze i rowerowe, wiodące do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione

w poprzednich rozdziałach:

- *Wielkopolski Szlak Wiatraczny*, dł. 42 km, największy tego typu szlak w Europie, obejmujący wiatraki koźlaki na terenie Wielkopolski. Na trasie znalazł się wiatrak w Wilkowicach.
- *W stronę Bukowego Jaru*, dł. 23 km: Leszno (Gronowo) – Wilkowice – Mórkowo – Leśniczówka Błotkowo – Radomicko – Targowisko – Górka Duchowna – Goniembice.
- *Milczący świadkowie*, szlak obejmuje najciekawsze pomniki przyrody Regionu Leszczyńskiego, na trasie znajduje się dąb szypułkowy o obw. 320 cm i wys. 20 m w pobliżu leśniczówki Smyczyna.
- *Szlak pieszy, niebieski*, dł. 63 km: Kaszczor - Wieleń – Olejnica – Górsko – Dominice – Boszkowo – Ujazdowo – Włoszakowice – Jezierzycy Kościelne – Krzycko Wielkie – Smyczyna – Leśniczówka Błotkowo – Górka Duchowna – Klonówiec – Leszno.
- *Szlak krajoznawczy im. Karola Kurpińskiego*, niebieski, dł. 134 km: Trzciel - Kaszczor – Włoszakowice – Radomicko – Żakowo - Leszno – Rydzyna – Góra – Wąsosz.
- *Szlak Bł. Edmunda Bojanowskiego*: Wrocław – Święta Góra – Podrzecze – Grabonóg – Gostyń – Stary Gostyń - Strzelce Wielkie – Dolsk - Jaszków - Borek Wielkopolski – Turew – Kopaszewo – Śrem – Górka Duchowna – Poznań – Luboń.
- *Szlak żółty*, dł. 45,6 km.: Błotkowo – Radomicko - Stare Bojanowo - Kościan – Jarogniewice – Piotrowo.
- *Pośród Łąk do Lipna*”, dł. 25 km: Leszno - Święciechowa – Wilkowice - Mórkowo – Lipno.
- *Szlak rowerowy nr 5*, dł. ok. 34 km: Leszno – Klonówiec – Goniembice – Żakowo - Górka Duchowna – Radomicko – Leszno.
- *Szlak rowerowy nr 7*, ok. 36 km: Leszno – Smyczyna - Bukowy Jar - Boguszyn - Krzycko Wielkie - Leszno.
- *Szlak rowerowy nr 8*, ok. 24,5 km: Leszno - Wilkowice - Krzycko Wielkie - Włoszakowice - Grotniki – Boszkowo.
- *Szlak rowerowy do Sanktuarium Maryjnego*, dł. 17,5 km: Osieczna - Drzeczkowo – Sulejewo - Górka Duchowna - Żakowo - Koronowo - Wolkowo – Osieczna.
- *szlak zabytków sakralnych Gminy Lipno*: kościół par. p.w. św. Marcina w Wilkowicach, kościół p.w. św. Edyty Stein w Wilkowicach, kościół p.w. Wszystkich Świętych w Mórkowie, kościół w Radomicku, kościół

p.w. Matki Bożej Pocieszenia i św. Michała Archanioła w Górcie Duchownej, kościół w Goniembicach, kaplica p.w. św. Jadwigi Śląskiej.

- „*Dolina Samicy*”, ścieżka sportowo-edukacyjna, wyznaczona przez Nadleśnictwo Włoszakowice, przebiega doliną rzeki Samicy przez tereny gmin: Włoszakowice – Lipno - Świąciechowa. Podzielona na trzy części oznaczone różnymi kolorami.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych. Możliwość wyeksponowania tych terenów, jak również jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki np. szlak tematyczny, kulturowy, konny, ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza czy nordic walking lub restauracja obiektów zabytkowych i dostosowanie ich do nowych funkcji. Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy wyróżniki, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością kapliczki przydrożne, występujące w większości wsi w gminie, wskazane byłoby włączenie ich w istniejący szlak sakralny bądź utworzenie ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z różnymi formami architektonicznymi, charakterystycznymi dla poszczególnych regionów Polski, tych niewielkich budowli kultowych, genezy ich powstania itp. Wzbogaciłoby to już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, bowiem perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Gmina mając sama mniejsze możliwości, w partnerstwie z innymi gminami może się podjąć takiego zadania. Możliwość taką stwarza Wielkopolska Lokalna Grupa Działania „Kraina Lasów i Jezior”, która obejmuje 12 gmin z południowo-zachodniej Wielkopolski, w tym gminę Lipno, a wśród celów jej działania są m.in. ochrona, zachowanie, udostępnianie i promocja dziedzictwa lokalnego, wsparcie prac konserwatorskich przy zabytkach, poprawa stanu i rozwój obiektów kultury oraz infrastruktury turystycznej, w tym szlaków turystycznych. Gmina mogłaby również wykorzystać współczesną formę odkrywania i popularyzowania dziedzictwa kulturowego, jaką jest questing, czyli zwiedzanie z elementami gier terenowych, wyprawy odkrywców, warsztaty edukacyjne. Ta atrakcyjna forma zwiedzania łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Questing pozwala

odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność poczynając od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miejscowość np. związaną z mniej spopularyzowanymi w gminie postaciami historycznymi czy ich działalnością lub zasobami kulturowymi np. grodziskiem stożkowatym w Wilkowicach, w Radomicku i Wilkowicach z pomnikiem Jana Nepomucena – kult i związki postaci z Czechami, czy legendą związaną z pochówkiem średniowiecznych rycerzy w Górcie Duchownej.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, i której przykłady znajdziemy w miejscowościach Wyciążkowo czy Smyczyna, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

Ponadto, przy pomocy organizacji pozarządowych i w porozumieniu z właścicielami nieruchomości wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych w gminie.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Lipno wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Lipnie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty

budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez

wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) uporządkowaniu terenu po przeprowadzonych pracach,
- 4) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 5) instalacji systemów nawadniania,
- 6) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 7) wykonaniu trawników,
- 8) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 9) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),

- 10) pracach demontażowych i rozbiórkowych istniejących obiektów,
- 11) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in.

1) Programu Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne, ochrona zdrowia oraz dziedzictwo kulturowe. Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

2) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego 2014 - 2020. Program składa się z 10 Osi Priorytetowych. W ramach Osi priorytetowej IV. Środowisko, Działanie 4.4. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, wyznaczono następujące poddziałania oraz cele:

Poddziałanie 4.4.1. Inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu;

Poddziałanie 4.4.2. Wydarzenia kulturalne;

Poddziałanie 4.4.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego w ramach ZIT i OSI.

Cel tematyczny: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami;

Priorytet inwestycyjny: 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Cel szczegółowy działania: Zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu poprzez interwencje skierowane na inwestycje chroniące ich stan.

3) Programu rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020. Wsparcie finansowe można uzyskać w ramach działania pn. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”, poddziałanie „Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej”.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

PRZEWODNICZĄCA
Rady Gminy Lipno

Joanna Płonka